

بررسی ارکان قرارداد بیمه مالکیت فکری

سعید حبیبی^{۱*}، مجتبی اشراقی آرانی^۲

۱. دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران

۲. دانشجوی دوره دکتری حقوق خصوصی دانشگاه تهران

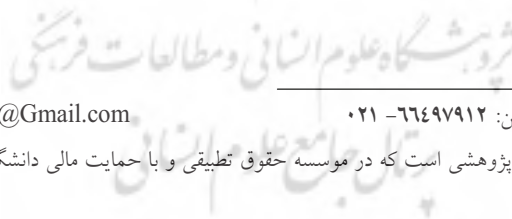
(تاریخ دریافت: ۹۰/۱۱/۵؛ تاریخ تصویب: ۹۱/۴/۲۵)

چکیده

امروزه با توجه به اهمیت اقتصادی و ارزش بالای آفرینه‌های فکری از یک سو، و ترس از ورود خسارت به این اموال یا ایجاد مسئولیت برای تجار و مخترعان از سوی دیگر، ضرورت دارا بودن بیمه مالکیت فکری بیش از پیش آشکار شده است. حال، با توجه به جدید بودن این نوع بیمه‌نامه به‌ویژه اگر به طور خاص خطرات مالکیت فکری را پوشش دهد، شناسایی ارکان این نوع قرارداد بیمه و بررسی مسائل ویژه آن با توجه به ماهیت خاص آفرینه‌های فکری و متفاوت بودن مفهوم خطر موضوع عقد بیمه - لازم و جالب توجه به نظر می‌رسد. در این مقاله به تفصیل به این مسائل پرداخته شده است.

واژگان کلیدی

بیمه مالکیت فکری، خطر، موضوع بیمه، قلمرو زمانی، قلمرو مکانی.

Email: habiba39@Gmail.com

* نویسنده مسئول تلفن: ۶۶۴۹۷۹۱۲ - ۰۲۱

- این مقاله نتیجه طرح پژوهشی است که در موسسه حقوق تطبیقی و با حمایت مالی دانشگاه تهران انجام شده است.

مقدمه

پوشش خطرات مربوط به زوال یا نقض آفرینه‌های فکری، با توجه به جدید بودن این گونه اموال، همواره مورد مناقشه و اختلاف بیمه‌گران و بیمه‌گذاران بوده است. زمانی که شرکتی تجاری مسئولیت مدنی خود را، که به طور کلی ممکن است در اثر فعالیت‌های تجاری روزمره ایجاد شود، بیمه می‌کند انتظار دارد با توجه به عام بودن مسئولیت وی در بیمه‌نامه، مسئولیت وی صرف نظر از سبب ایجاد آن تحت پوشش بیمه‌نامه قرار گیرد؛ خواه منشأ آن عدم اجرای تعهدات قراردادی وی باشد یا نقض حق اختراع متعلق به اشخاص ثالث. از سوی دیگر، هنگامی که بیمه‌گران خطرات وارد به تمام دارایی بیمه‌گذار را تضمین می‌کنند، نباید از ورود خسارت به اموال فکری غافل شوند؛ چه امروزه در مالکیت داشتن این اموال و در شمار دارایی شرکت محسوب شدن آنها تردیدی نیست. با این حال، در فرضی که از نظر نظام حقوقی بیمه‌های جامع مسئولیت مدنی و یا بیمه جامع اموال قادر به پوشش دادن خطرات مالکیت فکری نباشد و یا این گونه خسارات حسب توافق صریح طرفین از قلمرو موضوع بیمه‌نامه استثنا شده باشد، باید به بیمه‌نامه‌های خاصی روی آورد که به‌طور ویژه خطرات مزبور را پوشش دهند تا در تامین حقوق بیمه‌گذار تردیدی نباشد.

بی‌شک بیمه مالکیت فکری نیز مانند سایر بیمه‌نامه‌ها دارای ارکان و شرایطی از قبیل موضوع و خطر مورد بیمه، نفع بیمه‌ای، و قلمرو زمانی و مکانی پوشش بیمه‌ای است. اما در مورد ارکان قرارداد بیمه مالکیت فکری ممکن است از جهات گوناگون مسائل و شبهاتی مطرح شود که مقبولیت این نوع بیمه‌نامه از جانب بیمه‌گران و بیمه‌گذاران حل و فصل آنها را ضروری می‌سازد. این مسائل عمدتاً از ماهیت ویژه اموال و آفرینه‌های فکری ناشی می‌شوند. یکی از مهم‌ترین این مسائل بررسی قابل بیمه بودن آفرینه‌های فکری و خطرات وارد به آنها از نظر اصول و فنون بیمه‌ای است؛ بدین صورت که کدام یک از اموال فکری و کدام دسته از خطرات آنها قابل بیمه است؟ چه کسانی می‌توانند به‌عنوان دارنده نفع بیمه‌ای طرف قرارداد با بیمه‌گر قرار گیرند؟ آیا تحقق خطر موضوع بیمه تابعی از محدوده زمانی و مکانی اعتبار خود آفرینه فکری است یا طرفین قرارداد بیمه می‌توانند مستقل از آن توافق کنند؟ در این مقاله، با توجه به

قواعد ویژه حقوق مالکیت فکری و نیز با در نظر گرفتن اصول و مقررات بیمه‌ای، در راستای تبیین ماهیت قرارداد بیمه مالکیت فکری (صرف‌نظر از خاص یا عام بودن موضوع آن) و انطباق آن با اصول و مقررات حقوقی، ارکان این نوع پوشش بیمه‌ای تجزیه و تحلیل می‌شود.

مورد بیمه مالکیت فکری

زمانی که در قرارداد بیمه‌های تجاری از "مورد بیمه" صحبت می‌شود، مراد ترکیبی از "موضوع قرارداد بیمه" و "خطرات تحت پوشش" می‌باشد.^۱ منظور از موضوع بیمه، هر آن چیزی (اعم از مال به صورت عین یا منفعت و ...) است که تحت پوشش بیمه‌ای قرار می‌گیرد و بیمه‌گر خسارات وارده به آن را جبران می‌نماید. خطر موضوع بیمه (Risk) که گاه در اصطلاح حقوقی از آن به حادثه (Sinistre) تعبیر می‌شود همان اتفاق یا اتفاقات احتمالی است که با رویداد آنها تعهد بیمه‌گر به جبران خسارت محقق می‌شود. (صادقی نشاط، ۱۳۸۴، ص ۴۱) در این بخش، حسب اهمیت مبحث، موضوع بیمه مالکیت فکری و خطراتی که تحقق آنها تعهد بیمه‌گر به جبران خسارت را منجز می‌سازد در دو فصل مجزا (موضوع بیمه و خطرات) مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

موضوع بیمه مالکیت فکری

با پیدایش حقوق مالکیت فکری، مسائل جدیدی در دانش حقوق پدیدار شد که حقوق‌دانان سنتی را با چالش‌های مختلفی روبه‌رو کرد. این چالش‌ها عمدتاً از ماهیت ناملموس و غیرعینی این اموال و در عین حال ارزشمند بودن آنها ناشی می‌شود. آنچه به این نگاشته مربوط می‌شود پاسخ به این سؤال است که آیا می‌توان مالی را که قابل مشاهده نیست و به طور مادی خسارتی به آن وارد نمی‌شود بیمه کرد؟ اگرچه در ابتدای راه مباحثات بسیاری میان حقوق‌دانان خارجی صورت گرفته است، امروزه حقوق بیمه به این سؤال پاسخ مثبت می‌دهد. طبیعتاً عقد بیمه قراردادی است برای جبران خسارات وارده به بیمه‌گذار و همین که موضوع بیمه مال و

۱. در ماده ۳ قانون بیمه ایران، موضوع بیمه از حادثه یا خطری که عقد بیمه به مناسبت آن به عمل آمده است تفکیک شده است.

ارزشمند محسوب شود می‌تواند تحت پوشش بیمه‌ای قرار گیرد؛ به خصوص که آفرینه‌های فکری در زمره حقوق مالی بوده و اطلاق ماده ۴ قانون بیمه ایران، هر حق مالی را شایسته آن می‌داند که موضوع بیمه قرار گیرد.^۱

با این حال از آنجا که دوام حرفه بیمه‌گری به محاسبات بیمه‌ای، پیش‌بینی احتمالات، و قابلیت جبران خسارات بسیار وابسته است باید میان انواع موضوعات مالکیت فکری تفکیک نمود و آن دسته را که می‌توانند موضوع بیمه قرار گیرند برشمرد. در وهله نخست، اموال فکری به ادبی- هنری و صنعتی تقسیم می‌شوند. در اینجا به‌طور کلی باید قائل بر این بود که هر چند آثار ادبی و هنری دارای قیمت بوده و مال محسوب و در برخی از کشورها (از قبیل ایالات متحده و انگلستان) بیمه می‌شوند. (Kumar and Parnami, 2008, p6) در ایران با توجه به پسامد (Frequence) بالای وقوع نقض آنها و نیز دشواری محاسبه خسارات وارده به صاحب اثر، به ویژه غلبه جنبه معنوی خسارت وارده، دست‌کم در شرایط فعلی امکان بیمه ندارند.^۲ از سوی دیگر، از آنجا که اصولاً حمایت از این نوع اموال فکری نیازمند ثبت آنها نیست و به محض خلق به نظام حقوقی وارد می‌شوند، احراز ذی‌حقی بیمه‌گذار نسبت به این اموال از سوی بیمه‌گر دشوار بوده و همین امر تردید در مورد قابل بیمه بودن آنها را دامن می‌زنند.

اما کلیه اقسام مالکیت صنعتی از قبیل حق اختراع، طرح صنعتی، علامت تجاری، اسرار تجاری و نرم‌افزارها قابل بیمه هستند؛ چه، ارزش اقتصادی و تجاری آنها امری مسلم بوده و با مقتضای بیمه‌های تجاری انطباق کامل دارند. به‌ویژه، اگر این حقوق تجاری‌سازی شده و طی قراردادهای واگذاری و اعطای مجوز بهره‌برداری (License) که متضمن مبلغ موضوع قرارداد باشد به بازار عرضه شود، زمینه برای بیمه شدن آنها هموارتر می‌گردد. قابل بیمه بودن این گروه از آفرینه‌های فکری از این جهت تقویت می‌شود که بر خلاف آفرینه‌های ادبی- هنری کسب حمایت قانونی برای مالکیت صنعتی غالباً مستلزم ثبت این دسته از اموال فکری توسط

۱. به موجب ماده ۴ قانون بیمه ایران، «موضوع بیمه ممکن است مال باشد اعم از عین یا منفعت یا هر حق مالی یا هر نوع مسئولیت حقوقی...».

۲. تمایل بیمه‌گران نیز به بیمه کردن کالاها و حقوقی است که موضوع تجارت قرار گرفته و منافع بسیاری به آنها گره می‌خورد.

پدیدآورنده یا مالک آنها است که پس از طی تشریفات قابل توجهی محقق می‌گردد. این امر سبب می‌شود تا ورود این دسته از آفرینه‌ها به دنیای حقوق و به عبارت بهتر مال یا حق مالی محسوب شدن آنها به آسانی اثبات شود؛ مسئله‌ای که به نوبه خود پیش‌بینی‌های بیمه‌گران را دقیق‌تر می‌سازد. به سخن دیگر، شرکت بیمه در صورتی برای متقاضیان پوشش بیمه‌ای بیمه‌نامه صادر می‌کند که گواهی ثبت اختراع یا طرح یا علامت و یا نرم‌افزار از سوی آنان ارائه و بدین وسیله حقی معتبر و قانونی مورد پوشش بیمه قرار گیرد؛ حتی به همین دلیل است که گاه بیمه‌گران برای انعقاد قرارداد بیمه شرط می‌کنند که ۶ ماه از ثبت موضوع بیمه گذشته و تا کنون خطری رخ نداده باشد تا ذی‌حقی بیمه‌گذار نسبت به موضوع بیمه از دیدگاه آنها تثبیت شده باشد.

خطر در بیمه مالکیت فکری

در این فصل ابتدا به معرفی و بررسی خطراتی که پیش روی مالکان و بهره‌برداران، اموال فکری است پرداخته می‌شود، سپس آن دسته از خطرات که بر اساس اصول و فنون بیمه‌ای قابلیت بیمه شدن دارند مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرند.

خطرات پیش روی دارنده و بهره‌بردار حقوق فکری

در همه افعالی که اشخاص انجام می‌دهند خطر وجود دارد، اما طبیعت این خطرها با توجه به نوع اشخاص و کارهایی که برای انجام آنها در تلاش‌اند متفاوت است. در حوزه حقوق مالکیت فکری این خطرات برای شرکت‌های سرمایه‌گذار، به‌ویژه در حوزه تجاری‌سازی اختراعات و طرح‌های صنعتی، وجود دارد که نمی‌توان اثر منفی آنها را بر فعالیت شرکت‌های یادشده نادیده گرفت. به‌طور کلی، برای شرکت یا موسسه‌ای که در پی تجاری‌سازی حقوق مالکیت فکری، به‌ویژه اختراع و طرح‌های صنعتی، می‌باشد و دیگر بهره‌برداران آفرینه‌های فکری ممکن است خطرات زیر وجود داشته باشد:

۱. شرکت‌ها معمولاً نسبت به حقوق مالکیت فکری که در پی تجاری‌سازی آنها هستند مالکیت یا کنترل موثری ندارند. این امر نه تنها موجب جلوگیری از پیشرفت پروژه تجاری خواهد شد، بلکه ممکن است باعث از بین رفتن و ناکامی کامل پروژه گردد.

۲. کوتاهی در ثبت حقوق مالکیت فکری یا پایش آن نیز می‌تواند یکی از خطراتی باشد که شرکت سرمایه‌گذار تجاری‌سازی را تهدید می‌کند. خطر عدم اقدام برای تجدید ثبت و تمدید مهلت اعتبار حق اختراع نیز می‌تواند از مواردی باشد که شرکت سرمایه‌گذار را با مشکل روبه‌رو می‌سازد.

۳. ادعای حق از سوی اشخاص ثالث نسبت به حقوق مالکیت معنوی که شرکت در پی تجاری‌سازی آنها است و همچنین طرح دعوا علیه این شرکت نیز یکی از خطرهای است که ممکن نیست موجب ورود خسارت مادی و معنوی برای شرکت سرمایه‌گذار گردد، بلکه موجب لطمه شدید به اعتبار و شهرت تجاری شرکت نیز خواهد بود. حتی این امر می‌تواند شرکت را از سرمایه‌گذاری منصرف کند. (Reyes, 1995, p2)

۴. احتمال ورود خطر به بیمه‌گذار صرفاً از بابت مسئولیت ناشی از نقض^۱ حقوق اشخاص ثالث نیست، بلکه ممکن است در روند بهره‌برداری از اختراع و دیگر آفرینه‌های فکری، شرکت بهره‌بردار یا دارنده حق فکری با نقض حقوق خویش توسط دیگران روبرو شود. همچنان که شخص دیگری اقدام به واردات موازی کالایی نماید که پیش از این حق اختراع آن محصول صنعتی توسط مخترع در اداره مالکیت صنعتی به ثبت رسیده است. در این صورت، او ناگزیر است برای جلوگیری از واردات موازی و به طور کلی دفع ریشه نقض، به طرح دعوی حقوقی و کیفری علیه ناقض روی آورد. هزینه طرح دعوی نقض و تعقیب ناقض، به‌ویژه اگر خواهان به دنبال گرفتن دستور موقت برای جلوگیری از ادامه روند فعالیت منجر به نقض حق فکری باشد، مستلزم پرداخت هزینه‌های دادرسی و حق‌الوکاله زیادی است که به مراتب از هزینه دفاع در مقابل دعوی نقض بیشتر خواهد بود.

۵. از سوی دیگر، مسئولیت مدنی مخترع یا بهره‌بردار حق فکری لزوماً خارج از قرارداد محقق نمی‌شود، بلکه ممکن است عدم رعایت تعهدات قراردادی آنان به مسئولیت جبران خسارت وارده بیانجامد که اساساً به نقض حقوق دارنده حق فکری منجر می‌شود. این مسئولیت قراردادی که از طرق مختلفی از قبیل عدم پرداخت مبلغ قرارداد (Royalties)، تجاوز از

۱. موضوع افشای اسرار تجاری و رقابت غیرمنصفانه نیز از جمله خطراتی است که همواره شرکت سرمایه‌گذار را، به‌ویژه در حوزه مالکیت صنعتی، تهدید می‌کند.

محدوده‌های زمانی و یا مکانی انجام موضوع قرارداد (مانند تولید و عرضه کالا خارج از قلمرو کشور مورد توافق)، و نظایر آن به‌بار می‌آید، مستلزم وجود قبلی قرارداد اعطای مجوز بهره‌برداری یا واگذاری حق اختراع، طرح صنعتی، علامت تجاری، و ... میان خواهان و خواننده دعوی نقض است. (Gauntlett, 1998, p23) اما عدم رعایت شرایط قراردادهای مزبور از این جهت به نقض حق اختراع و سایر حقوق فکری منجر می‌شود که استفاده از حقوق فکری دیگران منوط به تحصیل اذن آنان است و، درخصوص مورد، تجاوز از شرایط قرارداد به منزله تجاوز از اذن صاحب حق بوده و بالتبع نقض محسوب می‌شود. البته تخلف از قرارداد اعطای مجوز بهره‌برداری به دو صورت واقع می‌شود: ۱. نقض حقوق واگذارکننده آفرینه فکری توسط بهره‌بردار در اثر عواملی از قبیل عدم پرداخت حق امتیاز، عدم رعایت شرایط و تعهدات موافقتنامه (بیع خارج از منطقه جغرافیایی تجویز شده، عدم پرداخت خسارات پیش‌بینی شده در قرارداد)؛ ۲. عدم اجرای مفاد قرارداد نمایندگی مالکیت فکری از سوی واگذارکننده مانند واگذارکردن موضوع قرارداد اعطای مجوز بهره‌برداری انحصاری به شخص ثالث.

۶. خطرات ناشی از وضع قوانین جدید در حوزه حقوق مالکیت فکری، به ویژه اختراعات و طرح‌های صنعتی، که می‌تواند بنا به ملاحظات پزشکی، درمانی، یا نظم عمومی در کشورها صورت گیرد. چنین تغییراتی موجب محدودیت حقوق مادی صاحبان حقوق مالکیت فکری می‌گردد که گاهی نتیجه و اثر آن مغایر با اهداف تجاری‌سازی است که شرکت برای آن سرمایه‌گذاری کرده است.

۷. از دیگر خطرات در این خصوص کوتاهی کارمندان و پرسنل شرکت‌ها در حوزه تجاری‌سازی و یا احیاناً اقدامات آن‌ها که موجب نقض حقوق مالکیت فکری دیگران و سرانجام طرح دعوا از سوی آنان می‌شود. (میرحسینی، ۱۳۸۷، ص ۹۲)

با توجه به مجموع خطراتی که ذکر ضرورت انتقال و توزیع خطر از طریق عقد بیمه بر هیچ کس پوشیده نیست. اما نکته اساسی این است: کدام یک از خطرات فوق قابلیت بیمه شدن دارند و می‌توانند به عنوان خطر موضوع عقد بیمه در نظر گرفته شوند؟

خطرات قابل بیمه در حوزه مالکیت فکری

بر اساس اصول و قواعد بیمه‌ای خطری قابل بیمه شدن است که دارای خصوصیات زیر

باشد:

۱. خطر باید میان قشر بزرگی از افراد جامعه مشترک باشد. در غیر این صورت بیمه کردن آن خطر برای بیمه‌گر صرفاً زیان به‌بار می‌آورد. (بابایی، ۱۳۸۶، ص ۴۵) اگرچه در ابتدای پیدایش مالکیت فکری، به علت محدود بودن اختراعات، بیمه کردن اموال فکری ممکن نبود، امروزه با گسترش اختراعات گروه وسیعی از افراد در معرض ورود خسارت قرار داشته و از این جهت مانعی بر سر راه بیمه آنها قرار ندارد.

۲. خطر باید در زمان مشخص، مکان مشخص، و از یک سبب مشخص واقع گردد. مثال سنتی این شرط فوت بیمه‌شده در بیمه عمر است. (گودرزی، ۱۳۸۵، ص ۴۸) خطرات وارد به حقوق فکری نیز اصولاً از سببی معلوم (مانند وارد کردن اختراع) و در زمان و مکانی مشخص به‌بار می‌آید. در حقیقت، آنچه سبب تحقق خطر موضوع بیمه مالکیت فکری می‌شود در رشته‌های مختلف حقوق مالکیت فکری معین شده است.

۳. خطر باید جنبه احتمالی و غیرمترقبه داشته و دست کم از کنترل بیمه‌گذار خارج باشد. (بابایی، ۱۳۸۶، ص ۴۵) این امر باید به تفصیل در میان خطرات یاد شده مورد بررسی قرار گیرد.

۴. حق بیمه‌ای که در ازای تعهد بیمه‌گر پرداخت می‌شود بایستی مناسب و قابل پرداخت باشد. به عبارت دیگر، اگر شدت و مقیاس خطر موضوع قرارداد به قدری زیاد است که کمتر کسی حاضر به پرداخت حق بیمه آن باشد، چنین خطری قابل بیمه شدن نیست.

در میان خطرات مذکور در شماره پیشین، آنچه مربوط به عدم ثبت اختراع یا عدم پایش آن و نیز تمدید نکردن ثبت اختراع می‌شود نمی‌تواند به عنوان خطر قابل بیمه به‌شمار آید. زیرا چنین خطری جنبه احتمالی و غیرمترقبه نداشته و، دست کم، از کنترل بیمه‌گذار خارج نیست (فقدان شرط چهارم)، در حالی که وجود احتمال در تحقق خطر مهم‌ترین رکن آن است. در حقیقت، بیمه اموال فکری وسیله‌ای برای به‌دست آوردن تضمین اضافی و امنیت بیشتر برای صاحبان آنها است، از حقوق قانونی این افراد حمایت می‌کند، و در صورت نقض، خسارات وارده را جبران می‌کند. بی تردید حقوقی قابل حمایت است که بر اساس مقررات ثبت شده و در مهلت‌های مقرر تمدید شده باشد. بر همین اساس، بیمه‌گران در بیمه‌نامه‌های خود شرط اعطای مزایای بیمه‌ای را ثبت حق فکری در مراجع ذی‌ربط می‌دانند و از انعقاد قرارداد با کسانی که اموال فکری خود را به ثبت نگرفته‌اند خودداری می‌ورزند.

(Kumar and Parnami, 2008, p6)

در واقع، از میان خطرات مالکیت فکری تنها مواردی قابل بیمه است که حقوق مسلم بیمه‌گذار یا اشخاص ثالث را نقض و بدین سبب خسارتی به آنان وارد نماید. نقض حق (Infringement) می‌تواند در قالب‌ها و به انحاء مختلف رخ دهد که تفصیل آن از محدوده موضوع این تحقیق خارج است.^۱ منتهای مراتب با توجه به شرایط یادشده، نقض حق در صورتی قابلیت بیمه‌شدن را دارا است که مبتنی بر قرارداد باشد (مسئولیت نقض تعهد قراردادی)، یا اگر خارج از چارچوب قراردادی است به طرح دعوی ثالث علیه بیمه‌گذار و یا طرح دعوی بیمه‌گذار علیه ناقض ثالث منجر شده باشد. این شرط از این جهت لازم است تا محاسبات بیمه‌ای و پیش‌بینی احتمالات و پسامد وقوع خسارت، با توجه به شرایط قراردادهای منعقد شده با موضوعات واگذاری یا اعطای مجوز بهره‌برداری اموال فکری یا سابقه دعوی ثبت‌شده، در دادگاه‌ها میسر شود و تعهد واهی و موهومی بر دوش بیمه‌گر نگذارد.

الف) بیمه دفاعی

بدین ترتیب، اگر موضوع بیمه خطر اقامه دعوی نقض علیه بیمه‌گذار باشد و در حقیقت، خطر مسئولیت مدنی بیمه‌گذار به دلیل نقض باشد، در این حالت بیمه مالکیت فکری "بیمه دفاعی" (Defensive Insurance) نامیده می‌شود. به عنوان مثال، شرکتی که برای کسب اعطای مجوز بهره‌برداری جهت تولید و توزیع گسترده محصولات صنعتی با یک مخترع و یا صاحب

۱. به عنوان مثال، در خصوص علامت تجاری، هر نوع استعمال بدون اجازه از علامت یکسان یا مشابه با علامت مورد نقض که باعث گمراهی مصرف‌کنندگان کالا در خصوص منشأ شود نقض محسوب می‌شود. به عبارت دیگر، نقض در قالب از بین رفتن ویژگی تمایزبخشی علامت تجاری محقق می‌شود. البته این نقض می‌تواند به صورت تضعیف علامت در اثر لطمه به شهرت یا منافع دارنده علامت یا کم رنگ شدن آن گردد. (Dilution) الصاق علامت نقض‌کننده بر روی کالا (در صورتی که برای تجارت باشد)، عرضه برای فروش کالاهای دارای آن علامت، واردات یا صادرات کالاهای مزبور، استفاده از علامت در تبلیغات و اوراق یا اسناد تجاری، و ... از مصادیق نقض علامت به‌شمار می‌رود. در خصوص طراحی صنعتی، نقض در صورتی محقق می‌شود که طرحی مشابه طرح ثبت‌شده طراحی گردد که ویژگی برجسته آن یکسان با طرح قبلی باشد و به حقوق دارنده طرح آسیب بزند. به عبارت دیگر، زمانی طرح ثبت‌شده مورد نقض واقع می‌شود که اقدام فرد ناقض بهره‌برداری از طرحی مشابه طرح ثبت‌شده باشد. لازم به ذکر است که معیار در نقض طرح، شباهت در خصوصیات ظاهری طرح است و تشابه در روش ساخت یا مواد و ... موجب نقض نمی‌گردد. برای مطالعه بیشتر ر.ک.: سعید حبیبی (۱۳۸۹)، *تقریرات واحد ضمانت اجرای حقوق مالکیت فکری*، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران سال تحصیلی ۸۸-۸۹، ص ۳۰-۴۵.

حق اختراع قراردادی منعقد می‌کند، به دنبال آن است که با اطمینان خاطر و فارغ از احتمال طرح دعاوی نقض از سوی اشخاص ثالث به انجام موضوع قرارداد اعطای مجوز بهره‌برداری مبادرت ورزد. اگر چه این شرکت‌ها با درج شروط مربوط به تضمین یا Indemnification خود را در مقابل هر گونه دعاوی نقض مصون می‌دارند، از آنجا که ممکن است مخترع یا دارنده حق در دفاع از خود شکست بخورد و یا دفاع از خویش توان مالی کافی برای (که مستلزم پرداخت هزینه‌های دادرسی و کارشناسی کلان است) نداشته باشد، اطمینان کامل برای بهره‌بردار (شرکت تجاری) زمانی به وجود می‌آید که، با بیمه کردن این مسئولیت خود، پرداخت هرگونه خسارت و یا دفاع از دعوا را به شرکت بیمه واگذار نماید و در محیطی امن به فعالیت تجاری خویش ادامه دهد. این خطر نه فقط در قرارداد اعطای مجوز بهره‌برداری حق اختراع، بلکه در بیشتر قراردادهای اعطای مجوز بهره‌برداری نرم افزار، طراحی صنعتی، و قرارداد های انتقال حق اختراع، نرم افزار، علامت تجاری، و طرح صنعتی وجود دارد. انتقال گیرنده و یا بهره‌بردار حقوق فکری فوق‌الذکر حتی با مشاهده گواهی ثبت نمی‌توانند از عدم نقض حقوق اشخاص ثالث مطمئن باشند و احتمال نقض همواره باقی است، به ویژه که حتی شخص مخترع و یا طراح ممکن است از ارتکاب نقض حقوق دیگران مطلع نباشد. (Fuentes, 2009, p14)

در این بیمه‌نامه، در صورت طرح دعوا علیه بیمه‌گذار، بیمه‌گر مکلف است هزینه‌های دفاع در مقابل دعوا از قبیل دستمزد کارشناس، حق‌الوکاله وکیل، و ... را پرداخت نماید. به علاوه، در صورت توافق طرفین، این بیمه‌گر است که باید به دفاع از دعوا پرداخته و اداره دادرسی را به‌عهده بگیرد. هم چنین، در صورتی که دعوا به زیان بیمه‌گذار تمام شود و به موجب حکم دادگاه مسئول جبران خسارات محکوم‌له قرار بگیرد، بیمه‌گر باید حکم دادگاه را اجرا نماید. (Aetna Casualty & Sur. V. Water Cloud 1, California, 1992)

ب) بیمه تهاجمی

در صورتی که موضوع بیمه تعقیب ناقضان حقوق فکری بیمه‌گذار باشد، بیمه مالکیت فکری به "بیمه تهاجمی" (Offensive Insurance) شهرت پیدا می‌کند. در این حالت، از آنجا که اقامه دعوا (خواه حقوقی یا کیفری) مستلزم صرف هزینه دادرسی بسیار است که گاه از توان یک مخترع نوپا خارج است و حتی شرکت‌های تجاری نیز قادر به پرداخت آن نیستند

دارنده و یا بهره‌بردار حقوق فکری می‌تواند با بیمه کردن اموال فکری خود هزینه‌های تعقیب ناقضان را از بیمه‌گر دریافت نماید. این نوع بیمه‌نامه می‌تواند به جای پرداخت هزینه تعقیب دعوا، نفس اقامه و تعقیب دعوا را بر عهده بیمه‌گر قرار دهد.

ج) بیمه حمایت اموال فکری

علاوه بر خطرات فوق، که عملاً بیمه مالکیت فکری را به "بیمه دادرسی مالکیت فکری" فرو کاسته است، دارنده حقوق فکری و یا شرکتی که در صدد تجاری‌سازی اختراع دیگران و یا خود می‌باشد می‌تواند به بیمه نمودن اموال فکری خود به معنای حقیقی مبادرت ورزد. در حقیقت، این بیمه‌نامه که به "بیمه حمایت اموال فکری" (IP Asset Protection Insurance) شهرت دارد، در صورتی که در اثر حکم دادگاه اموال فکری متعلق به بیمه‌گذار ابطال شود یا خاتمه‌یافته تلقی گردد، خسارات ناشی از تحقیقات و توسعه بیمه‌گذار را به علاوه عدم النفع از دست دادن مال مزبور جبران می‌نماید. به عبارت دیگر، خطر موضوع این نوع بیمه‌نامه ابطال و اعلام بی‌اعتباری آفرینه فکری به حکم دادگاه است. (Rowe, 1998, p86) البته اگر دلیل ابطال حق اختراع، به عنوان مثال، عدم استفاده از آن ظرف مهلت مندرج در قانون باشد، از شمول خطر موضوع عقد بیمه مستثنی می‌باشد؛ زیرا خطر موضوع این بیمه‌نامه زمانی تحقق می‌یابد که مبنای حکم دادگاه نقض حقوق اشخاص ثالث باشد، نه صرف عدم رعایت شرایط مربوطه.

دارنده نفع بیمه‌ای (بیمه‌گذار) در بیمه مالکیت فکری

در این بخش، این مسئله بررسی می‌شود که چه کسانی می‌توانند به انعقاد بیمه‌نامه خطرات مالکیت فکری اقدام نمایند. طبق اصول حقوق بیمه، بیمه‌گذار باید شخصی باشد که در موضوع قرارداد بیمه دارای نفع بیمه‌ای (Insurable Interest) باشد؛^۱ بدین معنا که از وجود و بقای موضوع قرارداد بیمه منتفع شود و یا در صورت تلف یا نقص آن مال متحمل خسارت گردد و بتواند با گرفتن غرامت بیمه‌ای خسارت خود را جبران کند. (گودرزی، ۱۳۸۵، ص ۴۵)

۱. ماده ۴ قانون بیمه ایران نیز به این امر تصریح کرده است: «موضوع بیمه ممکن است مال باشد اعم از عین یا منفعت یا هر حق مالی یا هر نوع مسئولیت حقوقی مشروط به اینکه بیمه‌گذار به بقاء آنچه بیمه می‌دهد ذی‌نفع باشد و هم چنین ممکن است بیمه برای حادثه یا خطری باشد که از وقوع آن بیمه‌گذار متضرر می‌گردد.»

بی تردید نخستین کسی که به عنوان دارنده نفع بیمه‌ای به ذهن خطور می‌کند شخصی پدید آورنده اثر فکری (از قبیل مخترع یا طراح طرح صنعتی یا علامت تجاری) است. کلیه حقوق مادی و معنوی اختراع، طرح صنعتی، و ... در صورت فقدان توافق مخالف، به اشخاص یاد شده تعلق دارد و حفظ حقوق آنها تهیه پوشش بیمه‌ای را موجه می‌سازد. البته پدیدآورنده همواره به طور مستقل به خلق اثر اقدام نمی‌کند، بلکه گاه ایجاد آفرینه فکری به موجب توافق با اشخاص دیگر صورت می‌گیرد. (Reyes, 1996, p43) این توافق به فروض زیر متصور است:

۱. گاه چند مخترع با همکاری یکدیگر اختراعی را به وجود می‌آورند؛ ۲. گاه مخترع با شرکتی رابطه استخدامی (قرارداد کار) دارد و در راستای رابطه استخدامی و با استفاده از امکانات کارفرما آن را پدید می‌آورد؛ ۳. گاه مخترع بی آنکه هیچ رابطه استخدامی با شرکت داشته باشد، حسب قرارداد سفارشی که با آن شرکت منعقد می‌کند اثر فکری را برای کارفرما خلق می‌کند؛ ۴. گاه پدید آورنده اثر فکری را برای خود خلق می‌کند، گواهینامه ثبت اختراع نیز توسط خود او تحصیل و نام وی به عنوان مخترع و مالک در گواهینامه مزبور درج می‌گردد، منتهای مراتب پس از طی مراحل مذکور کلیه حقوق مربوطه را به دیگری واگذار می‌کند و عمل حقوقی انتقال در اداره مالکیت صنعتی ثبت می‌شود؛ ۵. گاه پدیدآورنده یا منتقل الیه اموال فکری با شرکتی سرمایه‌گذار به منظور تجاری‌سازی و، به عبارت دیگر، تولید و عرضه گسترده آن محصولات قرارداد منعقد می‌نماید و حقوق لازم را به طور انحصاری یا غیر انحصاری واگذار می‌کند.

باید دید در هر یک از فروض فوق، کدام یک از افراد درگیر دارای نفع بیمه‌ای هستند و می‌توانند به عنوان بیمه‌گذار به انعقاد قرارداد بیمه مالکیت فکری اقدام کنند. در فرض اول، بدیهی است که همه مخترعان بر اساس بند ب ماده ۵ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری ۱۳۸۶ به عنوان مالکان مشاع در اثر پدیدآمده ذی‌نفع بوده و چون گواهی ثبت حق اختراع نیز به نام همگی آنها صادر می‌شود می‌توانند با ارائه آن پوشش بیمه‌ای لازم را تحصیل نمایند.

در فرض دوم، به موجب بند ه ماده ۵ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری ۱۳۸۶، جز در صورت شرط خلاف، حقوق مادی اختراع متعلق به کارفرما می‌باشد و از این جهت کارفرما دارای نفع بیمه‌ای برای تحصیل انواع پوشش‌های مالکیت فکری می‌باشد. اما

در این فرض این سوال مطرح می‌شود که آیا پدیدآورنده که صرفاً دارای حق معنوی در اثر مزبور می‌باشد از نفع بیمه‌ای برخوردار است؟ اگر چه خرید بیمه‌نامه توسط شخصی که از منافع مادی اموال فکری بهره‌مند نمی‌شود کاری نامتعارف و نامعقول است، به منظور تشخیص نفع بیمه‌ای پدیدآورنده باید میان انواع بیمه‌نامه‌ها قائل به تفکیک شد. در "بیمه‌های دفاعی" که اشخاص ثالث به طرح دعوی نقض علیه بیمه‌گذار اقدام می‌کنند، هر چند اختراع در راستای منافع کارفرما ایجاد شده است و نامبرده از منافع مادی آن بهره‌مند می‌شود و طبق قاعده «من له الغنم فعلیه الغرم» باید خسارات و هزینه‌های مربوطه را نیز تحمل کند، پدیدآورنده کسی است که در عمل ساخت اثر مباشرت داشته است و عمل مادی نقض متناسب به او بوده و می‌تواند به همراه کارفرما طرف دعوا قرار گیرد. به عبارت دیگر، نفع بیمه‌ای مخترع به صورت مسئولیت حقوقی وی که در ماده ۴ قانون بیمه ذکر شده است تجلی می‌یابد.^۱ اما در "بیمه‌های تهاجمی" کارفرما است که دارنده حقوق مادی اثر بوده و باید تعقیب دعوی نقض را به عهده بگیرد. افزون بر آنکه در این نوع بیمه‌نامه پدیدآورنده دارای "حق مالی" در موضوع بیمه نیست و به موجب ماده ۴ قانون بیمه نمی‌تواند دارنده نفع بیمه‌ای تلقی گردد.^۲ همین استدلال در "بیمه حمایت اموال مالکیت فکری" قابل اعمال است.

فرض سوم و چهارم نیز از همان احکام و آثار فرض دوم برخوردارند و شخصی که آفرینه فکری به سفارش او ایجاد شده یا به او منتقل شده است مالک آن محسوب می‌شود و نفع بیمه‌ای او در حفظ و بقای اثر محرز است. علاوه بر این، شرکتی که به موجب قرارداد انتقال یا اعطای مجوز بهره‌برداری و فرانشیز حق مالکیت اثر یا بهره‌برداری از آن را به دست آورده است یا در صدد تجاری‌سازی حق اختراع می‌باشد (فرض پنجم)، از آنجا که به منظور تحصیل حقوق مزبور مبالغی را بر طبق قرارداد فی مابین پرداخته و علاوه بر آن برای تولید و

۱. البته بدیهی است که این استدلال تنها در صورت آزاد بودن پدیدآورنده در خلق اثر و ملزم نبودن او به تبعیت از سفارشات و دستورات خاص کارفرما حاکم می‌باشد، اما در صورتی که شرایط ایجاد اثر و نحوه اجرای کار از سوی کارفرما بر پدیدآورنده تحمیل شده باشد کارفرما سبب اقوی از مباشر محسوب شده و مسئولیتی بر مخترع بار نخواهد شد.

۲. در حقیقت وظیفه مخترع در قرارداد استخدامی یا سفارش خلق اثر بر اساس راهنمایی‌ها و دستورات کارفرما می‌باشد و پس از آن مأموریت وی خاتمه یافته تلقی و دیگر نفعی برای پدیدآورنده در بقای اثر متصور نیست.

عرضه کالا سرمایه‌گذاری نموده است، در خرید تمام انواع پوشش مالکیت فکری نفع بیمه‌ای دارد. به‌ویژه، در صورتی که شرکت مزبور از ادامه استفاده از آن حق به موجب حکم دادگاه ممنوع شود (خواه حکم به ابطال حق فکری از سوی دادگاه صادر شده باشد یا نشده باشد) از تحصیل سود بیشتر محروم و از این جهت خسارت بسیاری به او وارد می‌گردد. در این فرض، از آنجا که فقط برخی از حقوق مادی مخترع به شرکت تجاری واگذار شده است (و چه بسا این واگذاری برای مدت زمانی محدودی باشد) و از این رو وجود حق مالی به طور کلی یا جزئی برای مخترع متصور می‌باشد، نفع بیمه‌ای شخص اخیر مورد تردید نمی‌باشد. (Reyes, 1996, p. 46)

در تمام فروض بالا، در صورتی که قرارداد بیمه توسط یکی از صاحبان نفع بیمه‌ای منعقد شده باشد به طوری که دیگر ذی‌نفعان اثر طرف قرارداد بیمه قرار نگرفته باشند پدیدآورنده از پوشش بیمه‌ای لازم محروم می‌ماند (به عنوان مثال، اگر کارفرما یا منتقل‌الیه یا شرکت تجاری اقدام به خرید بیمه‌نامه کرده باشد). از اینرو، حمایت از منافع و حقوق پدیدآورنده اثر اقتضا می‌کند که در قرارداد منعقد میان نامبرده از یک سو و منتقل‌الیه اموال فکری یا گیرنده مجوز بهره‌برداری و تجاری‌سازی از سوی دیگر شرط شود تا اشخاص اخیر، علاوه بر الزام به تهیه پوشش بیمه‌ای، پدیدآورنده را در قرارداد بیمه به عنوان «بیمه‌شده اضافی» (Additional Insured) ذکر نمایند. در واقع، به موجب این شرط، پدیدآورنده بیمه‌شده اضافی است و در حقیقت طرف قرارداد بیمه محسوب می‌شود و همچون حالتی است که خود به موجب یک عقد بیمه مستقل به انعقاد قرارداد با بیمه‌گر پرداخته باشد، نه آنکه در قرارداد ثالثی ذی‌نفع به شمار آید.

صرف نظر از فروض فوق که ناظر به اشخاص و افرادی است که هر یک به نحوی در طراحی، ساخت، پیاده‌سازی، تجاری‌سازی، تولید و بهره‌برداری از آفرینه‌های فکری نقش و دخالت دارند به طور کلی در زمینه «بیمه‌های مالکیت فکری دفاعی» می‌توان هر کسی را که به اقتضای فعالیت خود با اموال فکری سر و کار دارد و ممکن است در دنیای واقعی یا فضای مجازی حقوق فکری دیگران را نقض نماید (نظیر ارائه‌دهندگان خدمات اینترنتی (Internet Service Providers) یا شرکت‌های تبلیغاتی) دارنده نفع بیمه‌ای به‌شمار آورد. با توجه به توسعه و گسترش اموال فکری در دنیای امروزی و احتمال برخورد و نقض آنها از

جانب هر فرد، می‌توان از این فراتر رفت و کلیه تجار و شرکت‌های تجاری را، ولو با چنین اموالی مواجهه نداشته باشند، در تحصیل بیمه مالکیت فکری فوق‌الذکر ذی‌نفع محسوب کرد؛ امری که در صورت تحقق، بیشترین امنیت را برای دارندگان و بهره‌برداران حقوق فکری فراهم و زمینه رشد و توسعه فناوری و دانش را میسر می‌سازد.

محدوده زمانی و مکانی قرارداد بیمه

در این بخش، با توجه به اهمیت رکن زمان و مکان تحقق خطر در عقد بیمه، با توجه به اوصاف ویژه قرارداد بیمه مالکیت فکری، به‌طور مستقل به بررسی این موضوع پرداخته می‌شود.

محدوده زمانی قرارداد بیمه مالکیت فکری

بر اساس اصول حقوق بیمه، تعهد بیمه‌گر محدود به مدت اعتبار قرارداد بیمه است. به عبارت دیگر، خطر باید زمانی واقع شود که مدت قرارداد بیمه شروع شده و هنوز منقضی نشده باشد؛ در غیر این صورت بیمه‌گر متعهد به جبران خسارت نخواهد بود. (Viney et Jourdain, 2001, p761) اما در مورد بیمه‌های مالکیت فکری، این سوال پیش می‌آید که آیا قبل از ثبت اثر فکری می‌توان قرارداد بیمه منعقد کرد؟ و آیا می‌توان زمان تاثیرگذاری عقد بیمه را به مدت قبل از ثبت سرایت داد؟ از سوی دیگر، در صورتی که در طول مدت بیمه‌نامه مدت اعتبار حق اختراع منقضی شود آیا تعهد بیمه‌گر نیز بی‌اثر می‌شود؟ در صورتی که پاسخ مثبت باشد، آیا طرفین می‌توانند توافق کنند حتی بعد از انقضای حق اختراع تعهد بیمه‌گر به قوت خود باقی باشد؟

برای پاسخ به سوالات فوق باید دو مقدمه حقوقی را یاد آور شد. بر اساس مقدمه نخست، اموال فکری بر خلاف سایر اقسام مالکیت محدود به مدت و موقتی‌اند و حمایت قانون‌گذار حسب مورد پس از گذشت زمانی معین به پایان می‌رسد.^۱ بنابراین، با انقضای مدت اعتبار آفرینه فکری حقوق انحصاری مالک یا پدیدآورنده خاتمه می‌یابد و از آن پس ورود خسارت به

۱. مدت اعتبار گواهی‌نامه اختراع بر طبق ماده ۱۶ قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری ۱۳۸۶، ۲۰ سال از تاریخ تسلیم اظهارنامه اختراع می‌باشد. مدت اعتبار طرح صنعتی ۵ سال از تاریخ تسلیم اظهارنامه ثبت آن و مدت اعتبار علامت تجاری ۱۰ سال از تاریخ فوق‌الذکر می‌باشد. (ماده ۴۰)

مالک با عنوان نقض متصور نیست. به موجب مقدمه دوم، موضوع قرارداد بیمه در زمانی که خطر رخ می‌دهد باید از شرایط موضوع بیمه مندرج در مواد ۳ و ۴ قانون بیمه برخوردار باشد. به عبارت دیگر، اگر موضوع بیمه در جریان مدت قرارداد از مالیت بیفتد یا در زمان انعقاد عقد از مالیت برخوردار نباشد، عقد بیمه به جهت فقدان موضوع باطل است. در نتیجه، با توجه به دو مقدمه یادشده، باید قائل به آن بود که با انقضای مدت اعتبار گواهی‌نامه‌های ثبت اختراع، علامت تجاری، و طرح صنعتی نه تنها موضوعی برای عقد بیمه مالکیت فکری باقی نمی‌ماند، بلکه دیگر تحقق خطر نسبت به موضوع بیمه قابل تصور نیست. بنابراین، به هنگام انعقاد قرارداد بیمه بیمه‌گر باید زمان شروع و انقضای ثبت آفرینۀ فکری را احراز و مدت بیمه‌نامه را منطبق با آن (و یا کمتر از آن مدت) تنظیم نماید.

موضوعی که باقی می‌ماند بررسی امکان توافق بیمه‌گر و بیمه‌گذار به سرایت مدت بیمه‌نامه بیش از مدت اعتبار گواهی ثبت اموال فکری است؛ به این صورت که آیا طرفین قرارداد بیمه می‌توانند مدت بیمه‌نامه و اعتبار تعهدات خود را حتی به بعد از انقضای مدت اعتبار آفرینۀ فکری موضوع قرارداد بیمه گسترش دهند؟ در نظری اجمالی و ابتدایی به این مسئله می‌توان باطل بودن دیدگاهی را که به سوال فوق پاسخ مثبت می‌دهد احراز کرد؛ چه، با توجه به انقضای مدت اعتبار آفرینۀ فکری، حقی قابل حمایت برای بیمه‌گذار وجود ندارد تا بتوان خسارت وارده به آن را بیمه نمود. لیکن با تاملی بیشتر این نتیجه حاصل می‌شود که تعیین خطر در عقد بیمه در اختیار طرفین است و از آنجا که ماهیت و میزان خسارت در بیمه‌نامه تعیین می‌گردد مشکلی در اجرای تعهد بیمه‌گر ایجاد نمی‌شود. اصل آزادی قراردادهای نیز صحت عقد مذکور را تایید می‌کند. منتها از آنجا که خسارت وارده به عنوان خسارتی قانونی تلقی نمی‌شود، ماهیت عقد بیمه در این فرض دیگر جبران خسارت نیست، بلکه به منزله نوعی سرمایه‌گذاری است.

محدوده مکانی قرارداد بیمه مالکیت فکری

تعهد بیمه‌گر به جبران خسارت منوط به آن است که خطر موضوع قرارداد بیمه در قلمرو مکانی مندرج در بیمه‌نامه رخ داده باشد. در مورد محدوده مکانی بیمه مالکیت فکری باید به توافق بیمه‌گر و بیمه‌گذار مراجعه کرد. در این خصوص، لازم به ذکر است که هر چند بیشتر بیمه‌نامه‌ها، جز در صورت شرط مخالف، بیمه‌نامه را از نظر مکانی به قلمرو یک کشور محدود

می‌کنند، در مورد خطرات مالکیت فکری این امر تابعی از قلمرو حق اختراع و طرح صنعتی یا علامت تجاری مذکور در گواهینامه ثبت آنها می‌باشد. بدین ترتیب، در صورتی که اختراع ثبت بین‌المللی شده باشد، جبران کامل خسارات بیمه‌گذار مستلزم آن است که قلمرو قرارداد بیمه نیز شامل تمام کشورها باشد. اگر چه بیمه‌گر می‌تواند در قرارداد بیمه قلمرو وقوع خطر را به سرزمین معینی محدود نماید، تضمین جبران خسارات بیمه‌گذار اقتضا می‌کند که تعهد بیمه‌گر شامل تمام مکان‌هایی شود که احتمال وقوع خطر در آنجا وجود دارد.

گذشته از این مسئله، در صورتی که اموال فکری به اینترنت وارد شوند و، به عبارت دقیق‌تر، نقض حقوق فکری بیمه‌گذار در فضای مجازی رخ دهد، قلمرو بیمه‌نامه مالکیت فکری محدود به یک کشور معین نخواهد بود؛ زیرا اینترنت ماهیت جهانی دارد و پوشش بیمه مالکیت فکری به ناچار جهانی خواهد بود. بنابراین، اگر شرکتی بخواهد اموال فکری خود را در فضای مجازی اینترنت عرضه کند، باید از جهانی بودن قلمرو وقوع خطر مطمئن باشد، در غیر این صورت خسارت وی جبران‌نشده باقی خواهد ماند.

از آنجا که به طور معمول بیمه‌گران با پوشش بیمه‌ای جهانی (که تعهد سنگینی را بر دوش آنان می‌نهد) مخالفت می‌ورزند، به منظور پوشش خطرات اینترنتی مالکیت فکری که عملاً نمی‌توان هیچ نقطه معینی را برای مکان وقوع عمل موجد نقض و خسارت شناسایی نمود، بیمه‌نامه‌های ویژه‌ای طراحی شده است که با پرداخت حق بیمه‌ای بیشتر خطرات مربوطه را در سطح جهانی پوشش می‌دهد. این نوع بیمه‌نامه که به بیمه فضای مجازی (Cyberspace/net secure coverage) شهرت یافته است، علاوه بر خطرات ویژه مالکیت فکری، هر گونه خسارت وارده به سخت‌افزار و نرم‌افزارها را که از ویروس‌ها و حمله هک‌های رایانه‌ای ناشی شده باشد پوشش می‌دهد و یک پوشش بیمه‌ای عام به‌شمار می‌آید. (Fuentes, 2009, p46)

نتیجه

بیمه مالکیت فکری قراردادی است که خطرات وارده به آفرینه‌های فکری را که موجب ورود خسارت به دارندگان و بهره‌برداران آنها یا اشخاص ثالث می‌شود تحت پوشش قرار داده و خسارات وارده را جبران می‌نماید. حال، از آنجا که موضوع این پوشش بیمه‌ای متفاوت از

سایر اقسام بیمه‌های تجاری است، تبیین و تحلیل ارکان قرارداد بیمه مالکیت فکری امری ضروری است. به خصوص که با بررسی فوق هرگونه شبهه در مورد صحت و اعتبار این نوع بیمه‌نامه و نیز انطباق یا مخالفت آن با اصول و فنون صنعت بیمه برطرف می‌گردد.

از این جهت، در وهله نخست باید هر آنچه را که می‌تواند موضوع قرارداد بیمه مالکیت فکری قرار گیرد ارزیابی نمود. بر اساس استدلال‌های مشروح این مقاله، مشخص شد آثار ادبی - هنری از این قابلیت برخوردار نیستند. به خصوص که شرکت‌های بیمه، برای ارزیابی توانایی پرداخت حق بیمه از سوی بیمه‌گذار و نیز مسائل مربوط به جبران خسارت، شرکت‌های تجاری را که اصولاً به تجاری‌سازی اختراعات و آفرینه‌های موضوع مالکیت صنعتی مبادرت می‌ورزند بر سایر بیمه‌گذاران ترجیح می‌دهند. افزون بر اینکه پیش‌بینی پسامد (فرکانس) و احتمال وقوع نقض آثار ادبی - هنری با توجه به شرایط فعلی کشور ما و اجباری نبودن ثبت آنها برای بیمه‌گران بسی دشوار است.

رکن دیگر قرارداد بیمه خطر و یا حادثه موجد تعهد بیمه‌گر است که در بیمه مالکیت فکری از میان خطرات مطرح، بیش از هر چیز، خطر طرح دعوی نقض حقوق فکری و یا دفاع در مقابل دعوی نقض از سوی اشخاص ثالث از قابلیت بیمه شدن برخوردار است. این امر سبب پیدایش و رواج بیمه‌های خاص از قبیل "بیمه مالکیت فکری تهاجمی" و "بیمه مالکیت فکری دفاعی" شده است که کلیه هزینه‌ها و خسارات ناشی از اقامه دعوا (از جمله هزینه‌های دادرسی، حق‌الزحمه کارشناسی، حق‌الوکاله وکیل) و دفاع در مقابل دعاوی (از جمله حق‌الوکاله، مبلغ محکوم به و هزینه‌های ناشی از ابطال یا بی‌اعتباری حقوق فکری) را جبران می‌کند.

در مورد رکن نفع بیمه‌ای بیمه‌گذار، می‌توان تمام کسانی را که در اثر فکری به نحوی دارای حق (اعم از خلق، مالکیت، انتفاع و بهره‌برداری) هستند یا جهت خلق آفرینه فکری و تولید انبوه آن سرمایه‌گذاری نموده‌اند دارای نفع بیمه‌ای در آن خصوص دانست. علاوه بر این، در زمینه "بیمه‌های مالکیت فکری دفاعی" می‌توان هر کسی را که به اقتضای فعالیت خود با اموال فکری سر و کار دارد و ممکن است در دنیای واقعی یا فضای مجازی حقوق فکری دیگران را نقض نماید (از قبیل ارائه‌دهندگان خدمات اینترنتی و شرکت‌های تبلیغاتی) دارنده نفع بیمه‌ای به‌شمار آورد.

منابع

۱. بابایی، ایرج (۱۳۸۶)، مبانی نظری رویکرد تحلیل اقتصادی حقوق، پژوهش حقوق و سیاست، شماره بیست و سوم، صفحات ۱۳-۶۳
۲. حبیبیا، سعید (۱۳۸۹)، تقریرات واحد درسی ضمانت اجرای حقوق مالکیت فکری، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
۳. صادقی نشاط، امیر (۱۳۸۴)، جزوه درسی حقوق بیمه دریایی، انتشارات دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران.
۴. گودرزی، حجت الله؛ فلاح شمس، میر فیض (۱۳۸۵)، اصول قراردادهای بیمه، انتشارات صادق نیا.
۵. میرحسینی، سید حسن (۱۳۸۷)، حقوق اختراعات، تهران، نشر میزان.
6. Fuentes, Rodrigo J. (2009), *Patent Insurance: Towards a more Affordable Mandatory Scheme?*, Columbia Science and Technology Law Review, Vol.10.
7. Gauntlett David A. (1998), *Recent Developments in Intellectual Property Insurance*, Tort and Insurance Law Journal, Vol. 33.
8. Jayant Kumar and Neeraj Parnami (2008), *The Marriage of Intellectual Property and Insurance*, available at: <www.ssrn.com/abstract=1289187> last visited on 28/8/2012.
9. Reyes, Jason A. (1995), *Patents and Insurance: Who Will Pay for Infringement*, Boston University Journal of Science and Technology Law, Vol. 3.
10. Rowe Todd M. (2008), *Special Insurance for Intellectual Property: Additional Security for Owners of Intellectual Property Assets*. de paul Journal of Art , Technology and Intellectual Property Law, Vol. 19.
11. Viney, (Génévieve) et Jourdain (2001), *(Patrice), les effet de la responsabilité*; ,L.G.D.J 2° éd.